

Yazar: Volkan Ertit

Amcalık Kurumu (Arap Aleviliği)

Yayın Tarihi: 2 Temmuz 2025

Özet

Arap Alevi (Nusayrî) topluluklarında amcalık kurumu, 14-15 yaşındaki erkek çocukların inanç sistemine dâhil edilmesinde merkezi bir rol oynar. Bu geleneksel kurum, gençlerin ezoterik öğretileri öğrenmesini, toplumsal kimlik kazanmasını ve "Nusayrî erkekliğine" geçişini mümkün kılar. Biyolojik akrabalığa bakılmaksızın atanan "dinden amca", gence gizli duaları ve sırları öğretir. Arap Aleviliği'nde bilgi yalnızca inisiye olmuş erkeklere aktarılır; kadınlar ve topluluk dışından evlilik yapanlar bu sürecin dışında tutulur. Dinden amca, talip (öğrenci) için ikinci bir baba figürüdür ve onun ahlaki, dinsel ve toplumsal gelişiminden sorumludur. Bu ilişki ritüel bir törenle başlar ve talibin topluluğun tam üyesi olmasıyla sonuçlanır. Ancak, dinden amcanın kızıyla evlilik yasaktır çünkü bu ilişki "manevi kardeşlik" olarak kabul edilir. Bu kuralların ihlali topluluktan dışlanmaya yol açar. Süreç, sırların korunmasını zorunlu kılar.

Arap-Alevilerde Amcalık Kurumu

Amcalık kurumu, Türkiye, Suriye ve Lübnan'da yaşayan Arap-Alevi (Nusayri) topluluklarında genç erkek bireylerin inanç sistemine dâhil edilmeleri sürecinde merkezi bir role sahip olan geleneksel bir sosyal ve dinsel kurumdur. Bu kurum, bireyin çocukluktan ergenliğe geçişinde, topluluğun ezoterik öğretilerini öğrenmesinde ve cemaat içinde kabul gören bir erkek olmasında kritik işlevler üstlenmektedir.

Arap-Aleviliği İslam'ın Şîî yorumu içinde yer alan, ezoterik (bâtınî) öğretilere dayalı bir inanç sistemidir. Bu gelenekte bilgi ve kutsal sır, sadece inisiye olmuş erkek bireylere aktarılır. Ezoterik bilgilerin kadınlara ve Arap-Alevi anne-babadan gelmeyenlere (bazı bölgelerde sadece babası Arap-Alevi olmayanlara) açık olmaması ve belli ritüel süreçlerle aktarılması gerektiği düşüncesi, amcalık kurumunu işlevsel kılan temel zemini oluşturur. Bu sistemde "dinden amca" adı verilen bir erkek, genci inisiyasyona hazırlar ve ona topluluğun gizli öğretilerini aktarır.

Amcalık kurumu, biyolojik bağlardan bağımsız olarak, 14-15 yaşlarına gelen bir erkek çocuğa manevi bir akraba atanmasını ifade eder. Bu kişi, "dinden amca" olarak adlandırılır ve çocuğun inançsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminde birincil rehber olur.

Genellikle dinden amca anne-babanın genç erkeğin de onayını olarak uygun gördüğü kişi olur.

Dinden amcanın başlıca görevlerinden biri ezoterik bilgiyi aktarmaktır. Talip (telmiz/öğrenci) olarak nitelendirilen genç birey Nusayrî sırlarını ve dualarını ilk kez dinden amcanın gözetiminde öğrenir. Bu süreç genellikle özel ritüeller eşliğinde, sırların aşamalı şekilde açıklanması yoluyla gerçekleşir. Bununla birlikte dinden amca ve eşi, talip için ikinci bir aileye dönüşür. Çocuk, onlara kendi anne babasına gösterdiği saygı ve sevgi ile yaklaşmakla yükümlüdür. Ayrıca dinden amca, sadece inanç konusunda değil; davranışsal ve sosyal meselelerde de rol modeldir. Talibin topluma nasıl davranacağı, inanca nasıl sadık kalacağı onun rehberliğinde şekillenir. Bununla birlikte amcalık kurumuna dâhil olan bireylerin bağlı oldukları ilişkiler çeşitli toplumsal kurallarla düzenlenir. Örneğin dinden amcanın kızı ile talip arasında evlilik yasaktır. Çünkü bu ilişki “manevi kardeşlik” çerçevesinde kabul edilir. Bu yasağın çiğnenmesi hâlinde, talip ve dinden amca topluluk tarafından dışlanabilir; bu kişiler “düşkün” ilan edilebilir. Aslında temel metinlerde bu ilişkinin yasak olmadığı yer almaktadır ancak süreç içerisinde toplumsal kabul değişmiş görünmektedir.

Talibin inisiye olduktan sonra öğrendiği ezoterik bilgileri hiçbir koşulda dışarı vurmaması beklenir. Aksi hâlde hem dinden amcası hem de kendisi için ağır toplumsal yaptırımlar söz konusu olur. Amcalık ilişkisi, sadece bireysel bir eğitim süreci değil, aynı zamanda ritüelistik bir yapıya sahiptir. Bu süreç, gencin “Nusayrî erkekliliği”ne kabulü anlamına gelir. Talip artık topluluğun tam üyesi olur ve namaz, kurban, bayram gibi kolektif ritüellere katılım hakkı elde eder.

Sonuç Amcalık kurumu, Arap-Alevi (Nusayrî) topluluklarında genç erkeklerin inanç sistemine katılımını mümkün kılan merkezi bir sosyal ve dinsel yapıdır. Ezoterik bilginin sadece inisiye erkek bireylere, belirli ritüel süreçler aracılığıyla aktarılması, bu kurumu işlevsel kılan temel ilkedir. Dinden amca figürü, biyolojik bağlardan bağımsız olarak, talibin inançsal ve ahlaki gelişiminde rehberlik eden bir rol üstlenir. Bu ilişki, yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı olmayıp, toplumsal rollerin ve davranış kalıplarının da şekillenmesini sağlar. Evlilik yasakları ve sır saklama yükümlülüğü gibi kurallarla pekiştirilen bu yapı, bireyin topluluk içindeki yerini tanımlar. Böylece amcalık kurumu, bireysel inisiyasyon süreciyle topluluk aidiyetini birleştiren, Arap-Alevi erkekliliğinin kabulünü ve sürdürülmesini sağlayan ritüelistik bir çerçeve sunar.

Kaynakça & Ek Okumalar

Aslan, Cahit. 2018. “Nusayriler’de ‘Amcalık’ Kurumu ve İşlevleri.” *Antakiyat: Journal of Social and Theological Studies* 1 (2): 202–

Erdem, Muharrem. Secrets and Revelations: An Ethnographic Study of the Nusayr community in the Karaduvar District of Mersin. Master Thesis. Middle East Technical University, 2010.

Tendler, Bella. Concealment and revelation: A study of secrecy and initiation among the Nusayri-'Alawis of Syria. PhD Thesis. Princeton University, 2012.

Türk, Hüseyin. 2018. "The Unclehood Tradition in the Nusayriye as a Religious Institution: Ritualization of Identity and Esoteric Knowledge." Karadeniz International Journal of Religious Studies 31: 13-20. Erişim: DergiPark.

Kaynakça & İleri Okumalar